

روند مد و طراحی لباس در طول قرن بیستم

مریم آداودی*

چکیده:

لباس در جهان امروزی به صورت یک وسیله (دیداری) برای شناخت انسان‌ها از جنبه اقلیمی، تاریخی، فرهنگی، هنری، اقتصادی و سطح تمدن و پیشرفت جامعه در آمده است. بدین ترتیب، طراحی لباس مانند موجود زنده پایه‌های جوامع در حرکت است و بررسی‌های خود را در همه جهات گسترش می‌دهد. با توجه به تحولات مهم سیاسی، اجتماعی و اقتصادی در قرن بیستم و همچنین وقوع جنگ جهانی و تبعات آن و نیز پیشرفت در تکنولوژی و ارتباطات مردمی، چگونگی پوشش و طراحی لباس در اروپا و آمریکا به عنوان مراکز مد جهان در قرن بیستم قابل تأمل است، بدین منظور به طور مختصر روند این تحولات در زمینه طراحی لباس مورد بررسی قرار گرفته است.

مقدمه

لباس، ریشه در پایداری به سنت‌ها و باورهای مذهبی و فلسفی دارد و به طور قطع می‌توان گفت بخشی از فرهنگ و هنر هر قوم و کشوری را می‌توان در لباس آن جست‌وجو کرد. از دیرباز نحوه پوشش لباس برای انسان بسیار مهم بوده به طوری که از رنگ و تزئین در آن برای مطرح کردن عادات و رسوم و یا حتی دین خود استفاده می‌کنیم. در ایام قدیم نحوه پوشش مردم یا لباس‌هایی که استفاده می‌کردند نشانگر طبقه اجتماعی زندگی‌شان بوده و کاملاً از نحوه لباس پوشیدن آنها می‌توانستیم متوجه شویم که به کدام طبقه اجتماعی و با چه توان مالی هستند [۱].

از آنجا که پوشیدن لباس یک ضرورت است، هر کس این دین را در قبال خویش احساس می‌کند که ظاهر خود را به خوشایندترین شکل ممکن بیاراید. بنابراین، پوشاک باید رنگ و طرحی هنرمندانه و زیبا داشته و هماهنگ با شرایط محیط و باب روز باشد. به این نیازها، طراحان و دوزندگان لباس پاسخ گفتند.

آن‌ها با بهره‌گیری از گرایش مردم به تنوع‌طلبی و نوجویی، و با استفاده از جریان‌هایی چون جنگ، بحران‌های اقتصادی، تحولات فرهنگی و سیاسی، طرح‌های تازه‌ای ارائه کردند [۱].

طراحی لباس چیزی جز گرایش‌ها و تمایلات نیست و اغلب آهسته حرکت می‌کند تا جایی برای خودش باز کند. پارچه‌ها، رنگ‌ها، نقش‌ها و شکل‌ها از فصلی تا فصل دیگر تغییر می‌کنند و زمانی که مردم به پیروی از رهنمون‌های بنیانگذاران مد علاقمند می‌شوند، طراحی لباس برای متخصصان اهمیت می‌یابد. طراحان موفق لباس در سراسر دنیا، از مسایل سیاسی، روابط بین‌المللی و برنامه‌های بازرگانی غافل نیستند و مانع از راکد ماندن طراحی لباس مانند برخی هنرهای سنتی می‌شوند و از اعطای آن به نسل بعدی طراحان، بدون تحرک و پیشرفت جلوگیری می‌کنند [۲].

تاریخچه رسمی طراحی لباس به ابتدای قرن نوزدهم زمانی که طراحان به طراحی لباس برای مجالس اشرافی می‌پرداختند بر می‌گردد. در آغاز تنها ثروتمندان از عهده هزینه این طراحان بر می‌آمدند. چارلز فردریک ورس، اولین مزون لباس را در پاریس برگزار کرد و مردم را تحت تاثیر طرح‌های خود قرار داد. در حال حاضر طراحی لباس به دو روش انجام می‌شود. روش اول روش هات کوتر نام دارد. در این روش طراحی لباس بنابر تقاضای شخص مشتری و اتفاق نظر در مورد الگوی لباس انجام می‌شود. از طرف دیگر در روش دوم از لباس‌های از پیش تهیه شده‌ای که برای عموم مردم تولید می‌شوند، استفاده می‌شود. در این حالت شخص از میان طرح‌های مختلف لباسی را که با شخصیت خود متناسب می‌یابد، انتخاب می‌کند.

قیمت لباس‌هایی که به هریک از این دو روش تهیه می‌شوند، متناسب با خریداران این برند‌ها متغیر است [۳ و ۱]. طراحان لباس علاوه بر اینکه به شکل‌های متفاوتی کار می‌کنند، به طرق متفاوتی نیز طراحی می‌کنند. بعضی ایده اولیه‌ی طرح خود را روی کاغذ پیاده می‌کنند.

در حالیکه بعضی دیگر با آویزان کردن پارچه بر روی فرم ابتدایی لباس، طرحی را که می‌خواهند تصور می‌کنند و برخی نیز به کمک نرم افزارهای کامپیوتری طرح لباس مورد نظرشان را ترسیم می‌کنند. زمانی که طراح به طور کامل از تناسب و هماهنگی پارچه‌ها راضی باشد با یک طراح الگو حرفه‌ای مشورت می‌کند تا طرح اولیه را روی کاغذ یا از طریق نرم افزارهای کامپیوتری کامل کند [۳ و ۱].

روند تحولات طراحی لباس در طی قرن بیستم

در اواخر قرن نوزدهم، افق‌های صنعت مد گسترده‌تر شد که شاید دلیل آن صنعتی شدن زندگی زنان بود. از آن به بعد زنان شیک پوش لباس‌های خود را بدون کمک

تصویر ۴ پابلو پیکاسو، نوازنده گیتار، ۱۹۱۲ م.

تصویر ۲ چترهای تزئینی در کنار لباس اصلی در دهه ۱۹۱۰ م.

تصویر ۱ طراحی لباس و پوشش زنان در دهه ۱۹۰۰ م.

تصویر ۵ لباس تابستانی، پاریس، ۱۹۲۶ م.

کردند. استفاده از سبک فرانسوی در این دوران میان زنان جوان بسیار رواج یافت. استفاده از کلاه های ورزشی در این دوران میان زنان و مردان رواج یافت [۴]. در اوایل سده بیستم همه تلاش داشتند لباس را عقلانی کنند یا به اصلاح آن بپردازند. خطوط پریپیچ و خم پیراهن ها با پیچک های هنر نو هماهنگی داشتند و سایه روشن لطیف پرده ها در ساتن پیراهن ها تکرار می شد. تغییرات در مد لباس همپای تحولات هنرهای تصویری بود. لباس نه تنها از آن رو که کارکرد یا وضعیت خاصی را تبیین می کرد، بلکه از این لحاظ که مطلوبیت دیداری از شکل و خط و برش و نیز بافت و حرکت در آن مشاهده می شد، خوشایند بود.

شکل استوانه ای بدن و بیضی سر که با مدل موی کوتاه و کلاه کلوش بر آن تاکید می شد، معادلی از طرح های هندسی کوبیست ها در دو دهه آغازین این سده بوده است [۵] (تصویر ۴ و تصویر ۵). کوکو شانل طراح مد فرانسوی، در دهه ۱۹۲۰ برای لباس های راحتی ابتکاری خود معروف بود، او از بافت هایی از قبیل کشیاف یا پارچه فاستونی و پارچه های مردانه کشیاف راه راه، به دلیل مزیت های بسیار آن، استفاده می کرد.

همانطور که در تصویر ۶ مشاهده می شود در این نمونه، او پیراهنی را خلق کرده است که هم سبکی بی نقص است و هم کاملاً کاربردی است و عناصر ساختاری آن هم در جهت استفاده کاربردی است و هم زینتی است. پیراهنی که از پارچه کشیاف نرم و انعطاف پذیر ساخته شده است، برای داشتن اندازه های راحت و مناسب، نیاز به دوخت و درزهای زیاد ندارد. البته در این مدل درزها و دوخت ها نیز صاف و یکنواخت شده است

دیگران بر تن می کردند. مزون Redfern اولین خانه طراحی مد بود که برحسب درخواست زنان برای آنها لباس می دوخت. پیراهن های زیبا مهم ترین بخش لباس های زنانه را تشکیل می دادند. پس از آن کلاه های طراحی شده نیز تبدیل به یکی از بخش های مهم لباس زنانه شدند (تصویر ۱).

کلاه های مد هم کوچک و هم نازک بودند و دقیقاً روی بالای سر قرار می گرفتند و با روبان، گل و حتی پر بسته می شدند. چترهای آفتابی هنوز در این دوران به عنوان ابزار تزئینی به خصوص در تابستان مورد استفاده قرار می گرفتند (تصویر ۲). انقلاب های هنر Deco این بار شروع شد و در بسیاری کشورهای آن زمان رواج یافت. کلاه های نم دین ساده، کلاه های بی لبه و پارچه های نازک و توری در دهه ۱۹۱۰ رایج شدند. شایان ذکر است که بگویم برای اولین بار شوی لباس زنانه در این دوران راه اندازی شد [۴].

دوران میان دو جنگ جهانی دوران طلایی مد لباس بود. ماشین ها جایگزین کالسکه ها شدند. شاهزاده ها و ملکه ها تاج های خود را کنار گذاشتند و از لباس هایی شبیه لباس هنرپیشگان فیلم ها استفاده کردند. تحولات مد بدون شک دلایل اجتماعی داشته، تحرک فیزیکی جدید، حضور اتومبیل ها و به همراهشان سرعت ملموس، ارتقای فرهنگی زنان، و همچنین واژگونی آشکار زیبایی شناسی شیوه های هنر و مد مدرن را رقم زد [۴].

کمی بعد از جنگ جهانی اول، تغییرات اساسی در مد ایجاد شد. کلاه پوش های پف کرده جایگزین چترهای کوتاه شدند (تصویر ۳). زنان شروع به پوشیدن لباس هایی شبیه مردان کردند. اگرچه در آغاز در بعضی کشورها مدهای لباس برای هردو جنس به یک شیوه طراحی شده بود، اما تا سال ۱۹۲۵ با آغوش باز از مدهای جدید استقبال

تصویر ۴ پابلو پیکاسو، نوازنده گیتار، ۱۹۱۲ م.

تصویر ۸ پیراهن زنانه، پشم، کوکو شانل، ۱۹۳۵-۱۹۳۷

تلاش خود برای تصحیح لباس های زنانه به ساده ترین صورت و برازنده ترین شکل، استفاده کرده است [۶].

در دهه ی ۱۹۳۰ بسیاری طراحان با نقد طراحی های قدیمی، شروع به حفظ سبک های فمینیستی کردند. مد لباس های زنانه، از لباس های خشن مردانه تبدیل به لباس های مناسب زنانه شد. بالاتنه لباس ها با حاشیه از پایین تنه جدا شد و استفاده از لباس های شب تنگ در این دوران رواج یافت [۵ و ۴].

در سال های ۱۹۳۵-۱۹۳۷ شانل از پارچه کشباف راه راه استفاده کرده است تا یک پیراهن یقه باز ورزشی جالب و نمایشی خلق کند. او این لباس را با خط های اریب، گوشه ها و زاویه ها و محل های تقاطع، مایل طراحی کرده است.

کراوات دور یقه لباس به پیراهن ملوانان اشاره دارد، که تنها یکی از نمونه لباس های مردانه طبقه کارگر است که او در کارهای خود از آنها الهام گرفته بود. همراه شدن این پارچه خاص با نوع برش این بلوز، یک نوع لباس ورزشی خاص شانل را خلق کرد [۶] (تصویر ۸).

هنگامی که آدولف هیتلر در سپتامبر ۱۹۳۹ اعلام کرد که آلمان با لهستان وارد جنگ شده است، دوره زیبایی دهه ۱۹۳۰ به پایان رسید. بیشتر مزون های لباس زنانه در پاریس طی جنگ جهانی دوم تأسیس شده اند. طی دوران سخت جنگ جهانی، تعداد لباس ها و طراحی آنها کاهش یافت و لباس های شب ساده تر شدند و از پارچه هایی دوخته شدند که در همه جای دنیا یافت شدند.

از سال ۱۹۴۰ به بعد، اجازه دوخت لباس با بیش از ۴ متر پارچه برای پیراهن داده نمی

تصویر ۶ پیراهن روز، ۱۹۲۴، کوکو شانل.

و به حالت عمودی باریک طرح تاکید شده است.

حتی از خود پارچه به عنوان تزئینات حاشیه، حلقه ها و گره های دگمه در بخش جلوی پیراهن و دگمه سرآستین ها استفاده شده است. این پیراهن در عین حال که طرح کلی زیبا و ظریفی دارد، مانند ژاکت ها و پلورهای راحتی که شانل در ابتدا در دیوویل می فروخت، به راحتی پوشیده می شود [۶].

لباسی که در تصویر ۷ مشاهده می شود، با عنوان « پیراهن مشکی کوتاه »، یکی از معروف ترین، محبوب ترین و با دوام ترین لباس های فشن زنان است که توسط شانل طراحی شده است.

در این لباس، از طریق روش ها و تکنیک های خیاطی، یک پارچه ساده کشباف پشمی به مدلی عالی، زیبا و برازنده تبدیل شده است. جزئیات خیاطی سطح بالا مانند اتصال درزها و شکاف ها، پلیسه و چین ها که با دقت مرتب و آراسته شده است.

حاشیه دامن که به شکلی عالی و ظریف پرداخته و کامل شده است و کمربند دست دوز، این لباس را یک نمونه عالی و باشکوه کمیاب ساخته است. یک مدل با ارزش و گرانتیمت از طراحی ساده که از مواد ساده و کم ارزش ساخته شده است. شانل از جزئیات خیاطی لباس های سواری زنانه، لباس های مردانه و اونیفورم های خدمت، در

تصویر ۹ نمونه ای از پیراهن در جنگ جهانی، ۱۹۴۰ م.

تصویر ۷ پیراهن مشکی کوتاه. کوکو شانل، ۱۹۲۷ م.

تصویر ۱۴ ایوسن لوران، پیراهن پاپ با نقش قوطی‌های سوپ کمپبل، ۱۹۶۶م.

تصویر ۱۳ اندی وارهل، سوپ کمپبل ۱۹۶۸م.

تصویر ۱۰ لباس شب مخمل مشکی، کریستین دیور، ۱۹۵۵م.

برای خرید لباس‌هایی زیبا که با پارچه‌هایی گران دوخته شده بود، کافی بوده باشد [۷]. یکی از بی‌عیب‌ترین مدل‌های دیور در سال ۱۹۵۵، لباس مشکی ساده‌ای است که در تصویر ۱۰ مشاهده می‌شود، این لباس که با تقابل و کنتراست اطلس و مخمل مشکی، مدلی برای لباس شب است که تا به امروز هم استفاده می‌شود. استواری و شکل ثابت یقه که شانه‌ها خارج از آن قرار گرفته‌اند، با فرم بخشیدن به آستین‌ها که تنها با پارچه بدون پوشش زیرین لباس که سخت و انعطاف پذیر باشد، کامل شده‌است [۷و۴]. شاخصه اصلی انقلاب مد در دهه شصت چیزی بود که مجله وگ آن را "زمین لرزه جوانی" نامید. در دهه شصت معنای واژه جوانی و در پی آن ساختار نظام مد از اساس متحول شد. دیگر لباس به بزرگ‌ترین سرگرمی میلیون‌ها نوجوان و نمادی از استقلال و هم‌بستگی این گروه سنی بدل گشته بود.

ایوسن لوران در ۱۹۶۵ "پیراهن موندریان" را با الهام از نقاشی‌های پیت موندریان عرضه کرد. این‌ها پیراهن‌هایی بودند با برش صاف از پارچه ژرسه خشک سفید و نسبت بندی دقیق سطوح رنگی که میلیون‌ها از آن تولید شد [۸] (تصویر ۱۱ و تصویر ۱۲) ایوسن لوران در سال ۱۹۶۶ پیراهن‌های پاپ آرت خود را با الهام از اندی وارهل و تام وسلمن عرضه کرد (تصویر ۱۳ و تصویر ۱۴).

خریداران و نشریات فرانسوی که به خوش سلیقگی و برزندگی مشهور بودند، نمی‌دانستند باید به این لباس‌ها که مخلوطی بودند از کمیک استریپ و پوستر دیواری گرفته تا لباس زنان بخندند یا بگریند. ایوسن لوران از جنبش‌های هنری گوناگون و آثار نقاشی خاص الهام می‌گرفت، از مونریان تا ون‌گوگ، از ماتیس تا پیکاسو و از اندی وارهل تا هنر آفریقایی [۸]. مد دهه ۱۹۷۰ به بعد از لحاظ معنی‌شناسی ناپایدار بوده‌است. مد در این دهه ادعای ضد مد بودن داشت، یا ادعای آزادی در پوشیدن هر چه هر کس می‌خواهد در هر جا و هر زمان. جنبش ضد مد هیپی در اواخر همین دهه در آمریکا آغاز شد [۶].

انقلاب هیپی تصویر شیک و سرزنده اروپا را نابود کرد. جنبش هیپی به عنوان حرکت سیاسی با لباس‌های سنتی طبقه کارگر همچون بلوجین و تی‌شرت تداعی می‌شد که برای هر دو جنس (زن و مرد) مشترک بود. پانک‌ها نیز از خرده فرهنگ‌های شاخص دهه هفتاد بودند که ادعای ضد مد بودنشان در ظاهر آنان آشکار بود.

آن‌ها پارچه‌هایی ارزان و بی‌کیفیت با طرح‌های پیش‌پافتاده و رنگ‌های کثیف را برای درست کردن لباس‌شان برمی‌گزیدند [۷و۴].

در این دهه پوشش مردان با تمامی سال‌های گذشته قرن بیستم متفاوت بود. رواج

شد، و بلوزها تنها با یک متر پارچه دوخته می‌شدند [۶و۴]. با آغاز جنگ جهانی دوم، تکامل لباس شکلی انقلابی به خود گرفت و لباس در روند تکامل خود در نظام نقشه‌دار سرمایه‌داری قرار گرفت (تصویر ۹) در این نظام، پوشاک جایگاهی دیگر یافت، به کالا تبدیل شد و همانند کالا ارزش دوگانه پیدا کرد. به دیگر سخن، هم برآورنده نیازهای بشری و هم محصولی برای فروش شد [۶و۴]. طراحی لباس زنانه با مارک کریستین دیور در فوریه ۱۹۴۷ آغاز شد. این کلکسیون لباس متشکل از لباس‌هایی با نیم تنه‌های زیبا و دامن کامل بود که تمامی بدن را می‌پوشاند.

پس از جنگ جهانی دوم مجدداً استفاده فراوان از پارچه برای دوخت لباس رواج یافت [۷]. دهه ۱۹۵۰ دهه‌ای برای بهبود وضعیت جامعه از نظر اقتصادی بود. مد در این سال‌ها بسیار پیشرفته‌تر از دهه‌های ۱۹۲۰ و ۱۹۳۰ بود.

زنان در این دوران دارای حق کار، شرکت در انتخابات و راندگی بودند و حقوق آنها باید

تصویر ۱۲ ایوسن لوران، پیراهن موندریان، ۱۹۶۵م.

تصویر ۱۱ پیت موندریان، ترکیب بندی با رنگ‌های سرخ و آبی و زرد، ۱۹۳۰م.

محیط کار، آن هم در مقیاسی وسیع برای زنان شاغل، در زمان خود یک انقلاب بود. تا پیش از آن، طراحان تنها لباس‌های مهمانی و شب، آن هم به تعدادی بسیار اندک تولید می‌کردند. این کت و شلوارها به خاطر برش خاص شلوارهایی که برای زن‌ها اجرا کرد، فوق‌العاده با برش شلوار مردان فرق داشت [۹].

ایجاد رابطه بین صنعت مد و عرصه هنر در دهه‌های ۱۹۸۰ و ۱۹۹۰ سیر صعودی شدیدی یافت. کمپانی‌های طراحی مد از هنرمندان سرشناس برای ارتقای اعتبار هنری‌شان بهره می‌جستند. با ظهور مد مفهومی در دهه ۱۹۸۰ بسیاری از طراحان مد شیوه‌هایی را به کار گرفتند که به طور عادی با هنر معاصر تداعی می‌شد و نه جهان مد. این طراحان لباس‌هایی را به‌وجود می‌آوردند که بیشتر برای نمایش در گالری‌ها و موزه‌ها مناسب بود تا پوشیده شدن [۷ و ۴].

بر همین منوال در طول دهه ۱۹۹۰ هنر و مدارتباطی بسیار نزدیک داشته‌اند. مجموعه بهار ۱۹۹۵ کاواکوبو، که به مناسبت پنجاهمین سالگرد آزادی آشویتس برگزار شد، گرایش ساختار شکن مد دهه ۹۰ به پرخاشگری و خشونت و تخریب را به افراطی‌ترین حالت نشان می‌داد. مدل‌ها با پیژامه‌ای راه راه که شباهتی تکان‌دهنده با لباس زندان داشت قدم به راهروی باریک نمایش مد می‌گذاشتند.

مد در دهه ۱۹۹۰ تقریباً به یک استاندارد کلی رسید: کمی گرایی، برعکس تلاش‌های فراوانی که طراحان برای طراحی لباس‌های زیبا انجام دادند، در اواخر این دوران مد به سمت استفاده از لباس‌های زشت و ناهنجار رفت. رسانه‌ها تصاویر لباس‌های ناموزون را تبلیغ می‌کردند. فشارهای مالی این دوران نیز تأثیر به‌سزایی در استفاده از لباس‌های کوتاه و کم داشت [۶ و ۷].

در اواخر قرن بیستم، مد تبدیل به رسمی بی‌قید و شرط شد و تقریباً در تمام دنیا همه یکسان لباس برتن می‌کردند. سبک‌های غربی تقریباً در سراسر دنیا رواج داشتند. مواد مصنوعی مانند لایکرا، اسپاندکس و ویسکوز در بافت پارچه‌ها بسیار مورد استفاده قرار گرفت (تصویر ۱۶). مد را می‌توان فرم نیرومندی از بیان فرهنگی برشمرد که از همین رو به موزه‌های تخصصی مانند موزه متروپولیتن در نیویورک، موزه لوور پاریس و موزه‌های لندن و توکیو راه یافته است. امروز لباس پیش از آنکه لزوماً چیزی برای پوشیدن باشد، تصویر است و بس.

پی‌نوشت

* کارشناسی ارشد شیمی نساجی و علوم الیاف

مراجع

- [۱] ویل کاکس، روت ترنر، تاریخ لباس ترجمه شیرین بزرگمهر، تهران، توس (۱۳۸۶)
- [2] francois, Baudot (2000), fashion, The twentieth century, universe. New York
- [3] www.designart.persianblog.ir
- [4] A Short History of Women's Fashion -1900 to 1969 Glamourdaze.mht
- [5] Martin, Richard, "Cubism and Fashion" London, Yale University Press (1999).
- [6] www.dookht.com
- [7] Svendsen, Lars, "Fashion: A Philosophy" Reaktion Books Ltd, London, (2006).
- [8] Muller, Florence, "Art and Fashion", Thames and Hudson, London, (2000).

[۹] ویکی‌پدیا، ایو سن لوران.

تصویر ۱۵ اسمو کینگ از معروف‌ترین طرح‌های ایو سن لوران. (عکس توسط هلموت نیوتون، در سال ۱۹۷۵). ۱۵

شلوارهای جین در این دهه باعث شد که مدل لباس مردان دچار تغییرات کلی شود. مردان جوان از پیراهن‌های منحصربه‌فرد با رنگ‌های شاد و تی شرت‌های جوان‌پسندانه استفاده می‌کردند. در این دوره مردان چندان از کراوات استفاده نمی‌کردند [۷ و ۴].

طراحی کت و شلوارهای رسمی نظیر اسمو کینگ برای بانوان، از جمله ابتکارات و نوآوری‌های سن لوران در این دهه بود (تصویر ۱۵) لباس‌هایی که به زنان برای فعالیت اجتماعی قدرت و اعتماد به نفس می‌داد. پیتر برژه، رفیق قدیمی ایو سن لوران می‌گوید: "اگر کوکو شانل در آغاز قرن بیستم، زنان را از بند لباس‌های بلند و چین دار و پراز تور، آزاد کرد، ایوسن لوران ناجی زنانی شد که می‌خواستند در عین آراستگی، کار و فعالیت اجتماعی کنند. ایوسن لوران با مد کردن شلوار، به زنان تحرک و قدرت بخشید" [۹]. کت شلوارهای شیک و مناسب برای

تصویر ۱۶ نمونه‌ای از مدل‌های لباس در اواخر قرن بیستم ۱۹۹۰م.